

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 08.05.2025 Kabul/Accepted: 20.06.2025

Araştırma Makalesi/Research Article, ss./pp. 1-21.

HÜSEYİN ATLANSOY'UN ŞİİRLERİNDE METİNLERARASILIKⁱ

Selçuk ÇINARⁱⁱ, Oğuz ÖCALⁱⁱⁱ

Öz

Günümüz edebiyat anlayışının temel unsurlarından biri olan metinlerarasılık, düzyazının yanı sıra şiirde de kullanılan bir tekniktir. Eskinin saf, katıksız metin algısı yerine metinlerin (elbette yazarların) birbiriyle söyleştiği düşüncesinden hareket eden metinlerarasılık, yazar ve şairleri etkilenme endişesine karşı koruyan bir kalkan görevi de görmektedir. Bu yaklaşıma göre bir sanatçı önceki metinlerden haberdar olup yerine göre onlara atıf, anıştırma yaparak yerine göre onlarla hesaplaşarak kendi metnini inşa edebilir. Bununla beraber bir sanatçı, diğer sanatçılara ait metinlerden istifade etse bile özgün eserler ortaya koyabilir. Böyle bir durumda da o sanatçının metinlerarasılık bağlamının ötesinde bir yaratıcı gücünden, sanatkâr duyarlılığından söz etmek gerekir. 1980 Kuşağı'nın önde gelen şairlerinden Hüseyin Atlansoy, bu tür sanatçılardan biridir. O, ilk eserinden son eserine kadar farklı sanatçıların düzyazı ve şiirleri ile atıf, anıştırma, yansılama, alıntı gibi yöntemler aracılığıyla ilişki kurar. Bu tavır, onun hem beslendiği hem de hesaplaştığı sanatçıları göstermesi bakımından önemlidir. Bu makalede Atlansoy'un *Yarın Bekleyebilir* (2011) ve sonrasında basılan dört şiir kitabı, metinlerarasılık bağlamında incelenmektedir. Bu beş eserde yer alan şiirler analiz edilerek farklı metinlerle var olan her türlü metinlerarası ilişki tespit edilmeye çalışılmış, birbiri ile ilgisi olan bölümler çalışma içerisinde gösterilmiştir. Bu inceleme ile şu anlaşılmaktadır ki Atlansoy şiiri, metinlerarası ilişkiler açısından oldukça zengin malzemeler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yeni Türk Edebiyatı, Modern Türk şiiri, metinlerarasılık, Hüseyin Atlansoy.*

INTERTEXTUALITY IN THE POEMS OF HÜSEYİN ATLANSOY

Abstract

Intertextuality, one of the fundamental elements of today's literary understanding, is a technique used in poetry as well as prose. Instead of the previous perception of pure, unadulterated texts, the texts start from the idea that texts (and of course writers) are talking to each other, and the gaps in the texts also serve as a shield that protects writers and poets against the anxiety of being influenced. According to this approach, an artist can construct her own text by being aware of previous texts and, where appropriate, by referencing and alluding to them and, where appropriate, by coming to terms with them. However, an artist can still create original works even if he or she uses texts from other artists. In such a case, it is necessary to talk about the creative power and artistic sensitivity of that artist beyond the context of intertextuality. Hüseyin Atlansoy, one of the leading poets of the 1980s Generation, is one of these artists. From her first to her last work, he establishes relationships with the prose and poetry of different artists through methods such as citation, allusion, onomatopoeia and quotation. This attitude is important in terms of showing the artists he both feeds off of and reckons with. In this article, Atlansoy's *Yarın Bekleyebilir* (2011) and four poetry books published afterwards are examined according

ⁱ Bu makale, "Hüseyin Atlansoy'un Şiirleri Üzerine Bir İnceleme" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

ⁱⁱ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, selcukcinar01@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4032-0693

ⁱⁱⁱ Prof. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, E-posta, ORCID ID: 0000-0003-2301-095X

to the intertextuality technique. By analyzing the poems in these five works, an attempt was made to identify all kinds of intertextual relationships that exist with different texts, and the sections that are related to each other were shown in the study. With this analysis, it is understood that Atlansoy's poem contains a lot of material in terms of intertextual relations.

Keywords: *New Turkish Literature, Modern Turkish poetry, Intertextuality, Hüseyin Atlansoy.*

Extended Abstract

In this study, the last five independent poetry books of Hüseyin Atlansoy, one of the 1980 Generation poets, are examined in the context of intertextual relations, namely, Yarın Bekebilir (2011), Gösteri Uçuşu (2013), Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem (2016), Açık Kaplan Haykırışı (2024) and Yoksullar Gitti (2024). In the introduction, the definition, framework and history of the concept of intertextuality are emphasized. According to Julia Kristeva, the concept is defined as an exchange, a kind of conversation, between multiple texts. When we look at Atlansoy's poetry within the framework of this definition, we see that the poet offers a rich world in terms of intertextual relationships through methods such as citation, allusion, and parody. In the article, Atlansoy's poem is discussed through five different concepts of intertextuality: reference, citation, pastiche, allusion and parody.

A referent is the explicit mention of a literary genre, tradition, work and its names, or a literary figure, a historical personality, etc. within a text. In short, a direct quote is not made from a text, but that text is reminded. Atlansoy makes references to many literary figures, including himself, works, periodicals, his own poetry, the poetry of other poets, tales and folk songs, scientists, artists, statesmen, religious texts, historical events, etc. This approach is one of the main elements that enrich the poet's poetry. Quoting without explicit attribution means appropriating it.

Citation is the most obvious and frequently used method of intertextuality. Citation are transfers made into a text to support what is said from another text or texts and to enrich the text. A simple intertextual relationship is established by the repetition of a discourse unit in another discourse. Citations should be clearly indicated with brackets, italics, etc. For this reason, it is important to ensure that the quote is understood by the reader. When we look at Atlansoy's poetry, we see that the poet directly quotes poets such as Yunus Emre, Sezai Karakoç and Behçet Necatigil, as well as his own poetry and folk songs.

Pastiche is when an author imitates another author's style, theme, and content used in a text, creating a text that bears traces of that author. In Atlansoy's poetry, there are very few examples of imitation. When he started writing poetry in the 1980s as a young man devoted to mystical values, the Second New poetry continued to have an impact. In addition to Sezai Karakoç, one of the Second New poets who nourished her poetry and determined its direction, poets such as Cahit Zarifoğlu, Ebubekir Eroğlu, İsmet Özel also have an influence on young people. In Atlansoy's poetry, it is possible to see the influence and traces of many poets, along with the poets mentioned above. In addition to directly quoting these poets, he also makes references to these poets. As stated above, there are examples of emulation in Atlansoy - although few.

Allusion is another method frequently used in intertextual relations. In allusion, which is a way of stimulating thought about a person or object, what needs to be said is merely suggested rather than stated explicitly. Therefore, finding the allusion often depends on the reader's knowledge and effort. Allusion is often confused with citation because it refers to another text. However, allusion differs from quotation in that it relates to the text indirectly. Atlansoy includes many lines in his poetry that are reminiscent of the poets he was inspired by and influenced by. Far from being disturbed by such allusions or references, the poet speaks of sources of inspiration such as Karakoç and Zarifoğlu with interest and praise. The most common intertextual relationship in his poetry, after reference, is allusion. Examples of this can be seen in the five works that are the subject of this article. Especially in his last work Yoksullar Gitti, Atlansoy continues to benefit from both folk poetry and divan poetry traditions to the extent of emphasizing a truth in this book.

In parody, a work is reconstructed ironically by changing its subject without changing its style. In other words, a serious topic is adapted to a commonplace topic (real and current) as closely as possible. In Atlansoy's poetry, it is possible to see examples of parody. In his poetry, Dede Korkut Stories, folk songs, Sezai Karakoç are handled with an ironic approach.

“Another important concept in intertextuality is “paratextuality”. It is the form of relationship that a text establishes with some secondary indicators such as subheadings, prefaces, dedications, epigraphs, illustrations, critical comments inside and outside the cover, etc. and with the paratexts. Paratextual elements are always considered to be external to the text, they are usually separated from the main text; however, they have an important function in the reception and interpretation of the text, and this makes them an element that complements the text. Especially the title and subtitles are often closely connected to the main text.”

It is understood from all these inferences that the intertextual relationship is one of the main themes of Atlansoy's poetry. With this method, the poet not only enriches his poem but also develops a form of conversation with previous texts.

Giriş

Modern zamanların edebiyat anlayışının bir yansıması olan metinlerarasılık, pek çok yazınsal türde kullanılan bir tekniktir. Kavram üzerine fikir yürüten ve konuyla alakalı birçok çalışması bulunan Kubilay Aktulum, metinlerarasılık kavramının yaygınlık kazanmasıyla bir metni tahlil etmede bir bütünlük ortaya koyan, bütünüyle sanatçının bir verimi gibi algılanan geleneksel yaklaşımın zamanla dönüşerek metinlere yeni bir bakışla yaklaşıldığını ifade eder. Bunun sonucunda da metinlerarası bir düzlemde tanımlanan metin, oldukça çeşitli bileşenlerden meydana gelen bir bütünlük biçimine evrilir (Aktulum, 2007, s. 9). Geleneksel düşüncede, bir başka metinden alıntı yapmanın intihal, bir diğer metni anıştırmanın acemilik veya etki altında kalma şeklinde değerlendirildiği düşünülürse bu değişimin edebiyata yeni imkânlar sunduğu açık bir biçimde görülür.

1960'ların sonuna doğru kuramcı Julia Kristeva'nın ileri sürdüğü ve çerçevesini çizdiği metinlerarasılık, iki veya daha fazla metnin birbirleriyle etkileşim halinde olması, bir tür konuşması biçiminde değerlendirilir. Bu yaklaşıma göre, her metin önceki metinlerin etki alanında bulunur, diğer bir ifadeyle hiçbir metin selef metinlerden bütünüyle ayrıksı duramaz. Yine aynı kuramcılara göre bir metinde yapılan, selef metinlerden alıntılanan kısımların yapısal olarak değiştirilip yeniden üretilmesinden öte bir şey değildir. Böylece metinlerarası da daima önceki metinlere, yazınsal bir geleneğe bir tür öykünmedir. İleri sürülen önermeye göre bütün eserler, metinlerarası bir ilişkiye tabidir (akt. Aktulum, 2007, s. 17-18). Bununla beraber yukarıda savunulan düşüncelerden hareketle bir yazar veya şairin, belirli metin parçalarını bir araya getiren bir "derlemeci" gibi anlaşılması icap eder. Bir yazar, elbette başka metinlerden yararlanabilir, alıntılar yapabilir veya başka bir yazardan etkilenebilir. Bununla beraber yazın kamuoyunda ismini öne çıkaracak yapıtlar verebiliyorsa onun metinlerarasını da aşan bir yaratıcı gücünden, sanatçı hassasiyetinden söz edilmelidir.

Öte yandan metinlerarasılık ve Harold Bloom'un "etkilenme endişesi" kavramı arasında da ilgi kurulabilir. Gürsel Aytaç'ın yorumuna göre Bloom, edebiyat üretiminde "etkilenme endişesi" kavramını belirleyici olarak ele alır. Ayrıca o, edebiyat tarihini yazarların kendilerinden önce aynı yolda ilerleyen yazarlara karşı metinlerarası ama edebiyat içi mücadelesi olarak değerlendirir. Önemli bir yazar, ona göre kaçınılmaz bir şekilde edebi örneklerle bağlantılıdır fakat bununla beraber onu bastırmak ister. Hatta denebilir ki Oedipus gibi çok güçlü olan "babasının" etkisi altındadır ama orijinalliği yakalamak için onu "ters anlamak"tan başka yapacak bir şey yoktur. Bu bağlamda Aytaç, metinlerarasılık ile taklit etme arasındaki ilişkiye de değinir. Ona göre metinlerarasılık, en geniş anlamda bir edebi metnin edebi veya edebiyat dışı metinlerle olan bütün bağlarını kapsamaktadır fakat çoğu zaman daha dar anlamda anlaşılıp taklit kavramının karşıtı olarak da tanımlanır. Dolayısıyla metinlerarasılık bağlamında değerlendirilebilen bir metin taklit bir metin olarak düşünülmemelidir (Aytaç, 2009, s. 211-212).

Hüseyin Atlansoy, ilk ürünlerinden başlayarak böyle bir değerlendirmenin konusu olabilecek bir tavra sahiptir. Bilhassa ilk eserlerinde bazı şairlerin tesirinin olduğu belirtilebilir. Şair de bunu yadsımaz ve bir etkilenme olduğunu -Kendisi esinlenme ifadesinin kullanır.- belirtmekten çekinmez. Alıntı, parodi, anıştıma, gönderme gibi metinlerarası tekniklerle bu durumun örneklerini de ortaya koyar. Bu nedenle çağdaşı/arkadaşı şairlere onların

metinlerinden alıntılarla veya isimlerini zikrederek selam göndermek, beslendiği şairlere gönderme yapmak bir tür bu sanatçılara duyduğu vefa borcunu ödemenin bir gereğidir. Bu manada Atlansoy şiiri, metinlerarası ilişkiler açısından zengin malzemeler içermektedir (Çınar, 2024b, s. 425).

Yukarıda da belirtildiği gibi bu çalışmada Hüseyin Atlansoy'un *Yarın Bekleyebilir* (2011), *Gösteri Uçuşu* (2013), *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem* (2016), *Açık Kaplan Haykırışı* (2024) ve *Yoksullar Gitti* (2024) adlı son müstakil beş şiir kitabı, metinlerarası ilişkiler bağlamında incelenmektedir. İlk iki eser, 2016'da yayımlanan son toplu şiir kitabı *Yüzümdeki Eşik*'te de yer almaktadır. Bu eserlere ait alıntılar bahsi geçen kitaptan yapılmıştır.

1. Gönderge (Gönderme)

Gönderge, metinlerarası ilişkilerde en sık başvurulan yöntemlerdendir. Kubilay Aktulum, bahsi geçen konuyu *Metinlerarası İlişkiler* adlı kitabında enine boyuna ele alır. Ona göre gönderge; bir yazınsal metinde bir edebi türün, bir dönemin, bir geleneğin, yapıt ve sanatçı isimlerinin ya da bir edebî yapıt kişisinin, tarihsel bir kişiliğin vb. isminin açıkça ifade edilmesidir. Yazar, kendi metninde bir yapıtın başlığını veya sanatçının ismini dile getirmekle yetinir. Dolayısıyla bir göndergede, başka metinlerden iktibas yapılmaz, sadece metin anımsatılır (Aktulum, 2007, s. 102). Öte yandan Nurullah Çetin de kavramın farklı bir yönüne değinir. Ona göre yapılan bir göndermenin amacı özellikle tarihsel nitelikli bilgilerin çağrışımları yoluyla başka türlü düşünceleri, duygulanımları ve iletileri aktarmaktır. Telmihte yüzey yapıyı kullanmalık metin (mimetik anlam), derin yapıyı ise yorumsal anlam (hermeneutik anlam) oluşturur. Yani şair, başka bir metne telmihte bulunuyorsa gönderme yapılan metnin sahibi tarafından üretilmiş anlamını yeniden üretmeyi amaçlamaktadır (Çetin, 2010, s. 126-127).

Sözü edilen teknik, Atlansoy şiirinde en sık karşılaşılan metinlerarası yöntemdir. Bu atıflar aslında şairin kültürel belleğini de göstermesi bakımından önemlidir. Yukarıda ifade edildiği gibi gönderge sayılabilecek atıflar tasnif edilmek suretiyle gösterilmiştir. Atıf yapılan isimlerin onun şiirinde nasıl geçtiği ve eserinin hangi sayfasında yer aldığı veya atıf yapılan kaynak parantez içinde yer almaktadır.

Edebî kişilikler.

Atlansoy, şiirinde geneli şair olmakla beraber pek çok edebî şahsiyete yer verir. Bu isimler, dünya edebiyatından Türk edebiyatına veya klasik dönemden kendi çağdaşı olan şairlere kadar çeşitlilik gösterir. Bu bağlamda *Yarın Bekleyebilir*'de şair Seyfettin Manisalıgil ("Seyfettin", s. 391), Orhan Veli Kanık ve Şeyh Galip ("Orhan Veli, Galip", s. 380); *Gösteri Uçuşu*'nda Yunus Emre (s. 451), Hüseyin Atlansoy (s. 451, s. 467) ve Mahmut Derviş (s. 458) atıf yapılan isimlerdir. *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de açıkça bir şair/yazar adı geçmezken *Açık Kaplan Haykırışı*'nda Mehmet Akif Ersoy, Nurettin Topçu, Sezai Karakoç ("akifler, topçular, Karakoçlar", s. 30), Yunus Emre (s. 33); *Yoksullar Gitti*'de Yunus Emre ("Yunus", s. 11), Şeyh Galip, Fuzuli, Nizami, Niyazi-i Mısri (s. 13) ve dergilerdeki şiirlerde de Shakespeare ("Tribündekiler", *Dergâh dergisi*, Sayı 4) ve Yılmaz Daşcıoğlu ("İlik", *Hece*, Sayı 238) isimlerine yer verilir.

Edebî eserlerdeki kişilikler

Atlansoy, az da olsa edebî metinlerdeki kişiliklere de atıf yapar. Bu bağlamda *Gösteri Uçuşu*'nda Homeros'un *Odysseia Destanı*'nda yer alan Penelope (s. 447) ve Leyla ile Mecnun hikâyesinin kahramanları Leyla ve Mecnun'a (s. 438) gönderme yapar.

Eserler ve süreli yayınlar.

Şairin edebî eserlere ve kısmen de olsa süreli yayınlara atıf yaptığı görülür. Bu başlığı da yazarı bilinen ve bilinmeyen şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

-Yazarı bilinen eserler

Yarın Bekleyebilir'de divan şairi Şeyh Galip'in en meşhur mesnevisi olan "Hüsni ü Aşk"ına (s. 380), *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de çizgi roman "Pekos Bill"e (s. 17), *Açık Kaplan Haykırışı*'nda Kurt Vonnegut'un bir romanı olan "Mezbaha Beş"e (mezbaha no 5, s. 32), Necmettin Halil Onan'ın ünlü "Bir Yolcuya" şiirine ("dur yolcu", s. 23), *Yoksullar Gitti*'de yine Hüsni ü Aşk'a ve Leyla ile Mecnun mesnevisine (Mecnun u Leyla, s. 12) son olarak herhangi bir kitabına almadığı "Tribündekiler" şiirinde de ünlü İtalyan şairi Dante'nin İlahi Komedyası (*Dergâh dergisi*, Sayı 4) eserine gönderme yapılır.

-Yazarı bilinmeyen eserler

Yazarı bilinmeyen eserlere örnek olarak *Yarın Bekleyebilir*'de bir Avrupa masalı olan Mavi Sakal'a (s. 376), *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de ise Amerikan edebiyatının ünlü çizgi romanı Pekos Bill'e (s. 17) atıf yapılır.

-Yazarı bilinen eserleri değiştirme

Şairin bazı alıntılarını değiştirerek şiirine aldığı görülür. *Yoksullar Gitti*'de halk şiirinin ünlü ozanı Karacaoğlan'a ait "Tozar Elif Elif diye" bilinen şiirinin dizesi "biz tozarız elifin aşkıyla" (s. 13) şeklinde yer alır.

-Kendi metnine gönderme

Atlansoy'un bir başka özelliği de kendi eserlerine atıf yapmasıdır. Bu kapsamda *Yarın Bekleyebilir*'de yer alan "Ben hiç bir şiirini sevmedim hüseyin saymazsak tribündekileri" (s. 391) dizesiyle "Tribündekiler" (*Dergâh dergisi*, Sayı 4) şiirine, *Gösteri Uçuşu*'nda yer alan "Demir tozu desen değil demir bakire hiç değil" (s. 449) dizesi ile ironi üzerine bir soruşturma için kaleme aldığı "Demir Tozu" (*Hece dergisi*, Sayı 125, s. 130) başlıklı yazısına, *Yoksullar Gitti*'de geçen "yüzümdeki eşikten doğar her şafak bir güneş" (s. 26) dizesiyle *Yarın Bekleyebilir*'de yer alan ve 2016'da basılan toplu şiirlere adını da veren "Yüzümdeki Eşik" şiirine (s. 386) atıf yapar.

-Süreli yayınlar

Şair, *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de geçen "Cadde - karşı akıyor albatros bir dergi ismi" (s. 45) dizesi ile 1980'lerde çıkmaya başlayan edebiyat dergisi Albatros'a gönderme yapar. Ayrıca kitaplarına henüz almadığı "İlik" şiirinde geçen "ben yönelişlere sana ve

yılmaz hayranım demişti" ("İlik", *Hece dergisi*, Sayı 238) dizesi ile 1980'lerde çıkmaya başlayan ve kendisinin de ilk ürünlerini yayımladığı *Yönelişler* dergisine atıf yapar.

Kültür, düşünce ve bilim dünyasından kişilikler.

-Gazeteciler

Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem' de yer alan "Cezayir yine yanıyor bir daha yollarda Fisk" (s. 45) dizesi ile İngiliz yazar ve gazeteci Robert Fisk'e atıf yapılır.

-Müzik dünyasından kişilikler ve eserler

Müzik, Atlansoy'un ilgi alanına giren önemli başlıklardan birisidir. Onun şiirlerinde yerelden evrensel birçok müzisyen, grup, eser adına rastlamak mümkündür. *Yarın Bekleyebilir*'de Osmanlı dönemi müzisyenlerinden "Tatyos Efendi ve onun "Gamzedeyim deva bulmam" (s. 382) adlı şarkısına; *Gösteri Uçuşu'*nda Fransa doğumlu müzisyen Françoise Atlan'a (s. 458), "Elif desen be dersin" (s. 443) dizesiyle "Elif Dedim Be Dedim" türküsüne atıfta bulunur. Bununla beraber *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem'* de bu tür göndermeler yoğunluk kazanır. Bu eserde Avusturyalı müzisyen Gustav Mahler'e (s. 17), Alman müzisyen Johann Sebastian Bach'a (s. 18), Genesis müzik grubunun "Genesis, Second Home by the Sea" adlı şarkısına (s. 45), caz saksofon sanatçısı Jan Garbarek ve Müslüm Gürses'e (s. 48), Meksika kökenli Amerikalı folk müzisyen Sixto Díaz Rodríguez ve İspanyol besteci Joaquín Rodrigo'nun Gitar Konçertosu olarak bilinen eseri "Concierto de Aranjuez"e (s. 55), 19. yüzyıl Osmanlı klasik müzik bestecileri Hacı Arif Bey ve Şevki Bey'e (s. 62) atıf yapılır. *Açık Kaplan Haykırışı'*nda ise besteci Ahmet Adnan Saygun'un "Yunus Emre Oratoryosu", Azerbaycanlı Sanatçı Mehriban Zeki'nin "Bu Ağaç" eseri ile Çello sanatçısı Adam Hurst'a (s. 32); Tunuslu müzisyen Enver İbrahim'e (Anouar Brahem) (s. 39) gönderme yapılır. Şair "Tribündekiler" şiirinde de Alman opera bestecisi Richard Wagner'e (*Dergâh dergisi*, Sayı 4) gönderme yapar.

- Ressamlar

Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem' de figürsüzlüğü öne çıkaran, soyut bir yaklaşımı kabullenen Wassily Kandinsky'nin kurduğu resim akımı Non Figüratif (s. 48) anımsanır.

-Sinema

Sinema da onun neredeyse müzik kadar ilgi duyduğu bir sanat türüdür. Bu anlamda *Gösteri Uçuşu'*nda Amerikalı yönetmen Quentin Tarantino'nun Kill the Bill filmine (s. 438) gönderme yaparken *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem'* de de "Hiç birimiz ölmüyor oysa bir şarkı sona erdiğinde" (s. 14) dizesi ile Once Upon a Time in the West/Bir Zamanlar Batı'da filmdeki başrol oyuncusunun mızıkça ile önce müzik çalması ve akabinde bir kişiyi öldürmesine, Amerikalı oyuncu ve manken Alice MacGraw ve Sadri Alışık'a (s. 45), İngiliz ve Avustralyalı sinema oyuncusu Naomi Ellen Watts'a (s. 55), "gözlerin lara mars /bakışlarında dalgın bir faye dunaway" (s. 62) dizesi ile Faye Dunaway'in başrol oynadığı gerilim filmi Laura Mars'ın Gözleri'ne atıf yapar. *Açık Kaplan Haykırışı'*nda ise İngiliz sinema oyuncusu

Dame Elizabeth Rosemond Taylor ve Türk sinema filmi Ayşecik'le Ömercik'e (s. 32-33) gönderme yapar.

-Felsefeciler, sosyologlar, psikiyatrlar

Atlansoy şiirinde Sokrat, El-Kindi gibi bazı filozoflar olumlu bir yaklaşımla hatırlanırken Freud, Lacan, Laing gibi isimler de eleştirel bir tutumla anımsanır. Bu, aslında şairin değerler dünyasını ele vermesi bakımından önemlidir. *Yarın Bekleyebilir*'de Sigmund Freud, Jacques Marie Émile Lacan, Ronald David Laing (s. 366) ve antik Grek filozofu Sokrat'a (s. 467) gönderme yapılırken *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de ise Alman filozof Friedrich Hegel (s. 38) ve Sigmund Freud'a (s. 47) atıf yapılır. Öte yandan *Açık Kaplan Haykırışı*'nda Mihail Bahtin (s. 51), Müslüman bilim adamı El-Kindi (s. 51) Friedrich Hegel, ve Martin Heidegger (s. 32) yer almaktadır. Şairin son eseri *Yoksullar Gitti*'de ise yine El-Kindi" (s. 18) okura anımsatılır. *Tribündekiler*" şiirinde de Vilfredo Frederico Damaso Pareto, Friedrich Nietzsche, Arthur Schopenhauer (*Dergâh dergisi*, Sayı 4) gibi Batılı filozoflara atıf yapılır.

-Bilim Adamları

Atlansoy, *Yarın Bekleyebilir*'de iki kez ünlü bilim adamı Albert Einstein'a ("Ayştayn", s. 355), ("Einstein", s. 370) ve Müslüman filozof İbn-i Sina'ya (s. 401) atıf yapar.

-Futbolcular

Futbolcular da şairin ilgi alanına girmektedir. *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de Meksikalı eski futbolcu Antonio Sancho Sánchez'e (s. 55); "Tribündekiler" şiirinde de ünlü futbolcular Emilio Butragueño Santos, Hugo Sanchez Marquez, Rafael Gordillo Vázquez ve Diego Maradona'ya (*Dergâh dergisi*, Sayı 4) gönderme yapar.

-Reklamcılar

Dergilerdeki şiirler

Atlansoy, kitaplarına henüz almadığı "İlik" şiirinde geçen "ben yönelişlere sana ve yılmaza hayranım demişti/erol onu nasıl bir hayranlıkla anacağımızı bilmeden" dizelerinde yakın arkadaşı, reklamcı Erol Olçok'u ("İlik", *Hece*, Sayı 238) vefatının ardından hüznle anar.

Devlet adamları, yöneticiler, askerî ve siyasi kişilikler.

Atlansoy şiirinde siyaset ve onun dolayında yer alan pek çok şahsiyete gönderme yapılır. *Gösteri Uçuşu*'nda Moğol İmparatorluğunun kurucusu Cengiz Han ve onun kan kardeşi (sonradan rakibi) olarak bilinen Camuka'ya ("Temuçin/Cengiz", "Camoka", s. 482) atıf yapılırken *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de de Fransız devlet adamı Napolyon (s. 17), Kastilye ve Aragon kraliçesi İsabella'ya (s. 39), Cezayir eski devlet başkanı Ahmet Bin Bella'ya (s. 45), Hun imparatoru Attila'ya (s. 47) eski başbakanlardan Bülent Ecevit'e ("Karaoğlan", s. 49), ABD eski başkanı Barak Obama'ya ve ABD eski dışişleri bakanı Condolise Rice'a (s. 55) gönderme yapılır. *Açık Kaplan Haykırışı*'nda şair; Enver Paşa'ya, Selahaddin-i Eyyubi'ye (s. 46), Osmanlı Sultanı II. Mehmet'e (s. 43), İtalyan devlet adamı Benito Amilcare Andrea Mussolini'ye, SSCB'nin kurucusu Vladimir Lenin'e (s. 32), İngiltere eski kralları III. Henri ve

II. Edward'a, Snowdon Kontesi Prenses Margaret'a, Kastilya ve Aragon kraliçesi I. Isabel'e (s. 21) gönderme yapar. Tribündekiler şiirinde de İspanyol devlet adamı Francisco Franco Bahamonde'ye, "Duçe" ifadesi ile yine İtalyan devlet adamı Benito Amilcare Andrea Mussolini'ye, Alman devlet adamı Adolf Hitler'e, İngiliz devlet adamı Winston Churchill'e, Rus devlet adamı Josef Stalin'e, Fransız devlet adamı Charles André Joseph Marie de Gaulle'e ve son olarak İtalyan devlet adamı Niccolò Machiavelli'e (*Dergâh dergisi*, Sayı 4) gönderme yaparken "İlik" şiirinde de 15 Temmuz şehidi Ömer Halisdemir ve Emevi devlet adamı "Yezit'e (*Hece*, Sayı 238) atıf yapar.

-Güncel siyasi söylem

Atlansoy, güncel veya tarihe mal olmuş siyasi söylemlere de *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem'* de yer verir. Bu tür ifadeleri şiire ustalıkla derceder. Bunlardan ilki "karartma günleri izmir - karaoğlan ayşe tatile gitsin" s. 49) dizesi ile dönemin başbakanı Bülent Ecevit'in 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı başlatmak için sarf ettiği şifreli cümle olan "Ayşe Tatile gitsin." ifadesidir. Diğeri ise daha yakın dönemde siyasi literatürde sıkça "tek" sıfatı ile kullanılan toplumsal birliği vurgulayan tamlamalardır. Şair, "Zaten çıkış yok bizde millet tek başına iktidar/Hep! İkiye gelmeyiz biz - Tek aşk tek sevgili/Tek adam tek çay! Tek din tek şeker ne dersin" (s. 56) dizeleri ile bu söylemlere gönderme yapar.

Kutsal/ dinî kişilikler ve metinler.

Atlansoy şiirinde İslam ve dinler tarihinde önemli yere sahip belirli kişilerin sıkça tekrarlandığı görülür. Bu bağlamda şair, *Yarın Bekleyebilir* kitabında IV. İslam halifesi Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin (s. 380), Hz. Ali (s. 398), İslam peygamberi Hz. Muhammet, peygamber Hz. İbrahim, peygamber Hz. İsa, Hz. Muhammet'in annesi Âmine (s. 409), Hz. Ali ve eşi Hz. Fatıma'ya (s. 411) atıf yaparken *Gösteri Uçuşu'*nda Hz. İbrahim (s. 435), Hz. İbrahim'in babası Azer, milattan evvel yaşamış, Yahudilik tarihinde önemli bir kraliçe olan Salome (s. 438), Hz. İsa (şiirde "Jesus"), Hz. Cebrail, (şiirde "gabriel" s. 447), Hz. İbrahim, Hz. İbrahim'i ateşe attıran kral olarak bilinen Nemrut, Hz. Hacer (şiirde "ismi taş kadın"), Hz. Adem'in oğlu Kabil (s. 474) gibi isimlere atıf yapar. *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem'* de de benzer isimler olarak Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem, peygamber Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun (s. 22), yine Hz. Meryem ve Hz. İsa (s. 35) yer almaktadır. *Açık Kaplan Haykırışı'*nda bazıları aynı olmak üzere benzer isimlere atıf yapılır: Hz. Harun, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Meryem (s. 15), Miladi IX. asırda İran'da yaşamış ünlü mutasavvıf Hallac-ı Mansur (s. 22), Şeytan (şiirde "Azazil"), Hz. Adem, II. İslam halifesi Hz. Ömer (s. 42-43). "İlik" şiirinde de yine Hz. Ali ve İslam literatüründe yer alan Mehdi, Deccal'e (*Hece dergisi*, Sayı 238) gönderme yapılır.

-Kutsal Metinler

Atlansoy, dini kişilikler kadar kutsal metinlere de atıflar yapar. Kur'an ve hadislerin yanı sıra Hristiyan ve Musevi kaynaklara da ironik de olsa gönderme yapar. *Yarın Bekleyebilir'* de Yasin suresine (s. 376), "Rabbim ben seni bilemem/ Öylesine acemiyim, sensin kendini bende bilen" dizeleri ile Hz. Muhammet'in "Kendini/nefsini bilen Rabbini bilir"

hadisine (s. 415) gönderme yapılırken *Gösteri Uçuşu*'nda "Hiç kimse İbrahim değil güzelim/ Herkesin elinde bir balta" dizleri ile Enbiya suresinde anlatılan Hz. İbrahim'in baltayla putları kırmasına (s. 435) atıf yapılır. Bununla beraber *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de ise "yalancı ve gözükaralar hep; hep üç kere inkâr" dizleri ile ("Horoz iki kere ötmeden siz beni üç kez inkâr edeceksiniz.") ifadesinin yer aldığı İncil'e (s. 19), "sular çekilmiş de önce gemili sonra gemisiz gelmiş gibi" dizeleri ile Nuh Tufanı'na (s. 22), "daha dört kitap inmedi mi/sanırsınız" ifadesi ile tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarına (s. 35), Kur'an-ı Kerim'e (s. 45), "Altı nota altı nokta - yok görmedim/ Böyle bir güzel ölmek! Yedinci gün dinlenme" dizleri ile "Ve Allah yaptığı işi yedinci günde bitirdi ve yaptığı bütün işten yedinci günde istirahat etti." ifadesinin yer aldığı Tevrat'ın Tekvin bölümüne (s. 53) atıf yapılır. "İlik" şiirinde de "La ilahe illallah muhammedünresulullah" İslam'ı kabul ederken sarf edilen söze (*Hece dergisi*, Sayı 238) gönderme yapılır.

Tarihsel olay ve topluluklara göndermeler.

-Tarihsel Olaylar

Tarihi göndermeler de bu şiirin ana izleklerinde birisidir. Şair, *Yarın Bekleyebilir*'de "Gurbetini unutmuş bir malkoçluğa bırakır seni" dizesi ile Balkanlarda savaşımlara öncülük etmiş olan Osmanlı akıncılarına (s. 360), "Düz Lacivert" şiirinin tamamında 28 Şubat Postmodern Darbesi'ne (s. 370), "Bayrak açtı Fransızlar/Kırkı çıkmadan Cezayirin/Hayaletiyle ölüm buldu Ruandada" dizeleri ile 1994 Ruanda Soykırımı ve Cezayir Bağımsızlık Savaşına (s. 376), Birinci meclis'i de severim üstelik" dizesi ile 1920'de TBMM'nin açılışına (s. 380), "12 28" şiiri adı ve içeriği ile 12 Eylül Darbesi ve 28 Şubat Postmodern Darbesi'ne (s. 393), "Gülümüyor ölüm meleği/Şatilla'nın kumları öpüyor güneşi" dizeleri ile 1982'de Beyrut'taki Filistin mülteci kampında gerçekleşen İsrail destekli Şatilla katliamına (s. 413) atıf yaparken *Gösteri Uçuşu*'nda da "Demir Bakire" ifadesi ile Orta Çağ'da Avrupa'da kullanılmış içi dikenli tabuta (s. 449) ve Necip Fazıl Kısakürek'in konferanslarına (s. 467) gönderme yapar. Öte yandan *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de "izmir olabilirim ancak gavur de istersen - sonra da yak/denize de dökülersin/(...) karartma günleri izmir - karaoğlan ayşe tatile gitsin" dizeleri ile İzmir'in Yunanlılarca işgali ve Yunan askerinin denize dökülmesi, İzmir'in Yunanlılarca yakılması ve 1974 Kıbrıs Barış Harekati'na (s. 49) atıf yapılırken *Açık Kaplan Haykırışı*'nda ise "sivastopolu topa tuttuk güya enver habersiz" dizesi ile Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda taraf olmasına, "kudüs nasıl beklemiş ve almış ise selahaddin" dizesinde Selahattin Eyyubi'nin Kudüs'ü fethetmesine (s. 46), II. Dünya Savaşı'na (s. 32), "12 marttan beri evdeyim" dizesi ile Türkiye'de 11 Mart 2020'de başlayan pandemi sonrası döneme (s. 24) ve yine Korona pandemi sürecine (s. 37) gönderme yapılır. "İlik" şiirinde de 15 Temmuz Darbe girişimine (*Hece dergisi*, Sayı 238) atıf vardır.

-Topluluklar/gruplar/imparatorluklar /devletler

Yukarıda tarihi göndermelerin Atlansoy şiirinin ana izleklerinden olduğu ifade edilmişti. Bunun devamı olarak edebi topluluklar/akımlar, devletler veya imparatorluklar da onun şiirinde yer alır. Bu çerçeveden bakıldığında *Yarın Bekleyebilir*'de "Birinci yeni garipti

Orhan Veli gibi/(...) İkinci yeninin milleti gibi" dizeleri ile edebi topluluk/akımlardan Birinci Yeni/Garip akımı ve İkinci Yeni akımına (s. 380), Arjantin ve İsrail'e (s. 384) "SS" ifadesi ile Adolf Hitler'in şahsi muhafızlığını yapmak için kurulan askeri birliklere (s. 438), "derin seksen" ifadesi edebiyat tarihinde 1980 Kuşağı olarak adlandırılan döneme (s. 459), Cezayir ve Ruanda'ya (s. 376), Avrupa'da 1910'lu yıllarda ortaya çıkan bir sanat hareket olan Dadacılık'a (s. 376) atıf görülür. *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de "Ancak fethetmiştik senin kelimeni - Tek elbet! bu el/(...) İspanya bizimdir - Bizim kalacak hep ve ismi tek!" dizeleri ile Endülüs Emevi Devleti'ne (s. 39), Cezayir'e (s. 45) gönderme yapılırken *Açık Kaplan Haykırışı*'nda ise Amerika, Fransa, İspanya, İngiltere ve İtalya'ya (s. 24), İngiltere'ye (s. 32), Roma İmparatorluğu'na (s. 39 ve 43) ve MÖ 814'te Tunus yarımadasında kurulmuş olan bir Fenike kolonisi olan Kartaca'ya (s. 39) atıf yapılır. Yine "İlik" şiirinde ABD'ye (*Hece dergisi*, Sayı 238) gönderme yapılır.

Tarihsel kişi, mekân/şehir ve yapılara göndermeler.

Atlansoy şiirinde tarihsel kişi, mekân/şehir veya yapılara yönelik göndermeler de önemli bir yer tutar. *Yarın Bekleyebilir*'de "Oyun/Başlayabilir diyor Bay Bobby Fisher" dizeleri ile Amerikalı ünlü satranç ustası Robert James Fischer'a (s. 360), "Kerbelâda hüseyindir/İki inciden bir inci" dizelerinde Hz Hüseyin ve ailesinin katledildiği Kerbelâ olayına (s. 380), "Everest ne ki" ifadesi ile Everest Tepesi'ne (s. 382), "Kesin ağlama duvarı önündesin" dizesinde Yahudilerce kutsal sayılan "Ağlama Duvarı"na (s. 384), Afroamerikalı Müslüman lider Malcolm x'e (s. 393), "Garbına düşmüş bir Trablus" ifadesi ile günümüzde Libya'ya bağlı Trablusgarb şehrine (s. 398), İstanbul'a (s. 400), Eskişehir'e (s. 411), Filistinlilerin yaşadığı Beyrut'taki mülteci kampı Şatilla ve yine Filistin'e (s. 413) atıf yapılırken *Gösteri Uçuşu*'nda da Eskişehir'de 1970'lerde faal olan bilardo salonu Köşk'e (s. 449), Eskişehir, İstanbul, Beşiktaş, Kadıköy, İstanbul Boğazı (Bosfor/Boğaz) gibi yerleşim yerlerine (s. 451), Üsküdar-Bülbülderesi, Cerrahpaşada, yine Eskişehir ve yine İstanbul Boğazı'na (s. 459), İstanbul'a (s. 467), Iğdır'a (s. 471), "Süleyman! Süleyman tapınağına giden fakir" dizesinde Yahudilerce kutsal kabul edilen tapınağa (s. 474), Tokat'a (s. 484), Bilecik'in ilçesi İnhisar'a (s. 488) gönderme yapılır. *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de ise Kahramanmaraş ve İstiklal Savaşı'nda Maraş cephesinin öne çıkan simalarından Sütçü İmam'a, Karayılan lakabıyla tanınan Antep cephesi çete reislerinden Molla Mehmet'e (s. 19), İstanbul'a (s. 22), Berlin ve Paris'e (s. 24), "aya bakan sofia" ifadesi ile Ayasofya Camii'ne (s. 32), Eskişehir ve bu şehirde şairin gençken çalıştığı Gazve Kitabevi'ne (s. 45), İzmir ve İstanbul'a (s. 49) atıf yapılır. *Açık Kaplan Haykırışı*'nda da şair benzer mekanlara şiirlerinde yer verir. Bu anlamda şair, Kudüs, Samsun, Sivastopol, İstanbul (s. 46), Berlin, Dresden, Bonn, Moskova (s. 32), Thames Nehri, Londra (s. 21), Hindistan (s. 23), "Saint Petersburg, Erzurum, Venedik, Berlin (s. 30), Üsküdar, Beşiktaş, Taksim, Pera, Eyüp (s. 47), Sündiken Dağları (s. 11) gibi mekân isimlerini şiirinde anar. *Yoksullar Gitti*'de Tokat ve Yeşilirmak Nehri (s. 17) geçerken Tribündekiler şiirinde İngiltere'nin en büyük ve millî stadyumu Wembley (*Dergâh dergisi*, Sayı 4) yer almaktadır.

2. Alıntı (Citation)

Alıntı, metinlerarasının yaygın ve sık olarak kullanılan bir yöntemidir. Bir metni zenginleştirmek, sanatçının söylediği sözü desteklemek amacıyla başvurduğu alıntı bir diğer metinden veya metinlerden olduğu gibi yapılan aktarımlardır. Bütün alıntılar, bilerek bir başka metni hatırlamaktadır. Bir ifadenin, farklı bir metinde tekrarlanması ile yalın bir biçimde metinlerarası ilişki meydana getirilir. Alıntılar; tırnak işareti, italik yazı, ayraç gibi işaretlerle net bir şekilde vurgulanmalıdır. Belirli hâle getirmeden alıntılanmak o ifadeyi sahiplenmek şeklinde yorumlanır (Aktulum, 2007, s. 94-95). Bu nedenle alıntı ifadenin okurca anlaşılmasına imkân vermek gerekir. Zeynep Kevser Şerefoğlu'na göre bir alıntıyı sadece doğrudan bir aktarım şeklinde yorumlamak metinlerarası ilişkiler açısından yanlıştır. Çünkü bir alıntı, dahil edildiği metinde, yeniden üretilmiş anlamına gelir. Alıntılanan kelime, tamlama, ibare, cümle, mısra benzeri ögelere yeni bir düzlemde tekrardan mana verilir (Şerefoğlu, 2013a, s. 312). Bu anlamda aşağıda Atlansoy'un farklı yazar, şair veya metinlerden yaptığı alıntı örnekleri gösterilmiştir:

"Dün Bitti" şiirinde, sözleri Bâki Süha Ediboğlu'na, müziği Refik Fersan'a ait bir şarkıda yer alan "Herkes gitti yalnız kaldım meyhanede" mısraı çift tırnak içerisinde biraz değiştirilerek aktarılır:

"Dostlar gitti kaldık meyhanede yalnız"
(Atlansoy, 2016, s. 369)

"Lehlik" şiirinde, Yunus Emre'ye ait "Haktan Gelen Şerbeti" şiirinde geçen "İndik Rum'u kışladık" mısraı birinci tekil şahıs çekimiyle alıntılanır:

"insem rumda kışlarım"
(Atlansoy, 2016, s. 431)

"Yol Çap" şiirinde şair; İğdır'a yaptığı bir otobüs yolculuğu esnasında işittiği -güftesi Yusuf Hayaloğlu'na ait- "Dağlarda Kar Olsaydım" adlı şarkının iki mısraını tek tırnağa alarak küçük bir değişiklikle alıntılar:

"Gidiyoruz - üç şoför değişiyor şarkı değişmiyor
'Sahipsiz mezar olsaydım olsaydım acep sever miydin beni beni'"
(Atlansoy, 2016, s. 471)

"Kiler Faresi! Hiç Şansın Yok Bir Kuru Can! Dışın Kırar" şiirinde, anonim bir Tokat türküsünün isminde yer alan tamlamalar, yerleri değiştirilerek alıntılanır. Şiirde şair, Tokat'ta öğretmenlik yaptığı zamana göndermeler yaparken bu alıntı da temayı güçlendirmektedir:

"Niksarın fidanları Kalenin bedenleri"
(Atlansoy, 2016, s. 485)

"Yok-Orman" şiirinde şair, Sezai Karakoç'a ait *Hızır ile Kırk Saat* kitabının ikinci bölümünün ilk dizesi olan "Ey yeşil sarıklı ulu hocalar bunu bana öğretmediniz" mısraının bir bölümünü -şairin ismini de zikrederek- tek tırnak içinde alıntılar:

"ey akifler topçular karakoçlar"

'bunu bana öğretmediniz''

(Atlansoy, 2024a, s. 31)

"Ayşe" şiirinde Azerbaycanlı yorumcu Mehriban Zeki'ye ait "Bu Ağaç Ölecek" adlı şarkının "Bu ağac ölecək/Üzündən gözünden tökülür ölüm/ Bu ağac ölecək" mısraları çok yakın sözlerle alıntılanır:

"(...)'yüzünden gözünden
dökülür ölüm bu ağac ölecek'(...)"

(Atlansoy, 2024a, s. 33)

Atlansoy'un son şiir kitabı *Yoksullar Gitti'*de yer alan "Efil" şiirinde büyük halk ozanı Karacaoğlan'a ait "...kim var imiş/ biz burada yoğ iken..." dizesi parçalanarak iki mısraya yayılarak alıntılanır:

"dişliye diş arsız ar gösterdim iddiam büyük kim var imiş
biz burada yoğ iken hadi söyle denildi cevabı bilir misin bilersen"

(Atlansoy, 2024b, s. 12)

Aynı eserde yer alan "Ölü Atlar" şiirinde şair, yine Karacaoğlan'dan bir dizeyi küçük bir ekleme yaparak alıntılar:

"İncecikten bir kar yağar gibi biricik"

(Atlansoy, 2024b, s. 39)

Dergilerdeki Şiirler

"Solgun Bir Gül Oluyor Hanımefendi Dokununca" şiirinin ismi, Behçet Necatigil'e ait "Solgun Bir Gül Oluyor Dokununca" adlı şiirin başlığına bir sözcük ilave edilerek oluşturulmuştur. Bununla beraber metnin içinde de Necatigil'in şiirinin ismi ve şiirin bir parçası durumunda olan bu mısra, tek tırnak içine alınarak aktarılır:

"Solgun Bir Gül Oluyor Dokununca"

("Solgun Bir Gül Oluyor Hanımefendi Dokununca", *Yedi İklim*, Sayı 32)

3. Öykünme (Pastiş)

Her genç yazar, şair adayı edebiyata adım attığı ilk yıllarda elbette bir usta sanatçıya öykünerek yazı/şiir örnekleri ortaya koyar. Bu, bir yandan kalemi güçlendirmek için bir çaba, diğer yandan da kendi sesini bulma yolculuğunda geçilmesi gereken bir duraktır. Bununla beraber metinlerarası ilişkiler bağlamında usta bir sanatçı da bir başka sanatçının dil, üslup ya da izleğine yaslanarak eser verebilir. Aktulum'un da belirttiği gibi bir sanatçının; diğer bir sanatçının dili kullanma biçimine, izleğine veya kendi metninde kullandığı içeriğe öykünerek o yazar/şairden izler taşıyan bir metin oluşturması öykünmenin en önemli özelliklerdendir (Aktulum, 2007, s. 133). Atlansoy'un şiirinde, fazla olmasa da öykünme örnekleri bulunur. Onun şiir yazmaya başladığı 1980'lerde, İkinci Yeni şiirinin etkisi devam etmektedir. Öte yandan İkinci Yeni şairlerinden Atlansoy'un şiirini besleyen ve yönelimini etkileyen Sezai Karakoç'un yanı sıra; Ebubekir Eroğlu, Cahit Zarifoğlu, İsmet Özel gibi sanatçılar da genç şairleri tesir altına almaktadır. Bu anlamda Atlansoy şiirinde, isimleri zikredilen şairlerin yanı

sıra pek çok şairin de etkisi görülür. O, bu şairlerden alıntılar yapmakla beraber ayrıca bu şairlere atıflar da yapar. Daha evvel de belirtildiği gibi Atlansoy'un şiirinde -fazla olmasa da- öykünme örnekleri de bulunur.

“Kapışma” şiirinde divan şiirindeki bir benzetmenin izi yer alır. Şair, “süzgün bakış, sevgilinin süzgün ya da manidar yan bakışı” manasını ihtiva eden gamze ile ok arasındaki ilişkiyi, tebessüm ve oklanma şeklinde tekrardan oluşturur:

“Aşk ölüme karşılık gelendir tebessüm oklanmaya”
(Atlansoy, 2016, s. 458)

Öte yandan şairin son eseri *Yoksullar Gitti*, muhteva bakımından farklılık arz eder ve şairde var olan klasik şiire ilgi doruk noktasına çıkar. Dolayısıyla şair, önceki eserlerinde hem halk şiiri hem divan şiiri geleneğinden faydalanma tavrını bu kitapta daha da belirginleştirir. (Çınar, 2024a, s. 77) Atıflar, alıntılar bu durumu somut hale getirirken ister istemez öykünme örnekleri de ortaya çıkar.

Eserde “Dildeş”, “Efil” “Niyaz”, “Sulta”, “Sadak”, “Öndeyi”, “Duyuş”, “Gön Başka Yürek Başka Kalp İlinin İçi Bambaşka” ve “Elveda Bungun Güneş” gibi şiirler beyitler halinde kaleme alınmıştır. Eserin “Tablo” başlığını taşıyan ilk bölümü dergilerde “Hüsrev ü Şirin” den üst başlığı ile yayımlanmıştı. Dolayısıyla bu üst başlık ve şiirlerin beyitlerle yazılması bir öykünmenin varlığını ortaya koyar. Bununla beraber “Ferhad ü Şirin Belki Hüsrev” şiirinden aşağıya alıntılanan ilk beyit öykünmeyi açık bir biçimde gözler önüne serer:

“sözge bir dem olmaz bir dem olmaz sözge
didim ferhad ü şirin belki hüsrev neyayinin dilinde”
(Atlansoy, 2024b, s. 45)

4. Anıştırma (Allusion)

Metinlerarası ilişkilerde, sıkça tekrar eden başka bir teknikte de anıştırma vardır. Bir şahıs ya da varlık hususunda fikri uyarma şeklinde algılanan anıştırmada, ifade edilmesi gereken şey sarıh bir biçimde işaret edilmeyip sadece hissedilir. Bu yüzden anıştırmayı bulmak genellikle okuyucunun birikimine ve gayretine bağlıdır. Anıştırmada, başka bir metne atıf yapıldığı için alıntı ile karıştırılabilir. Fakat anıştırmanın, dolaylı bir biçimde metinle ilişki kurması alıntıdan ayrılan en temel özelliğidir (Aktulum, 2007, s. 109-113).

Atlansoy şiirinde; onun beslendiği ve etkilendiği şairleri anıştıran pek çok mısra bulunur. Şair; bu tür anıştırma veya göndermelerden rahatsızlık duymamanın aksine Karakoç, Zarifoğlu gibi beslendiği şairlerden övgüyle bahseder.

“Hamle Sırası” şiirinde şair; kanat, at ve rüzgâr kavramlarıyla Nazım Hikmet’e ait “Salkım Söğüt” şiirindeki “Atlılar atlılar kızıl atlılar / Atları rüzgâr kanatlılar! / (...) / Rüzgâr kanatlı atlılar gibi geçti hayat!” mısralarını anıştırır:

“Hani saçlarımı savuracak rüzgâr! Hani...
Hani atlar hani beni uçuracak kanatlar”
(Atlansoy, 2016, s. 355)

“Draje” şiirinde geçen aşağıdaki mısralar, Cemal Süreya’ya ait “Üvercinka” şiirindeki “İki adım daha atmıyoruz bizi tutuyorlar / Böylece bizi bir kere daha tutup kurşuna diziyorlar / Zaten bizi her gün sabahtan akşama kadar kurşuna diziyorlar” mısralarını anıştırır:

“Sonra da ölüveririz habire ölüyoruz zaten
–Canı sıkılmıyor değil habire ölmemizden Azrailin–
(...)
–Hiç diri vermiyoruz meleğe hep ölü veririz-”
(Atlansoy, 2016, s. 364)

“Dün Bitti” şiirinde ise yine Cemal Süreya’ya ait “Göçebe” şiirinde geçen “Biliyorsun ben hangi şehirdeysen / Yalnızlığın başkenti orası” mısralarını anıştırır:

“Ben
Öyle bir limandayım ki sevgilim uğrayan olmaz”
(Atlansoy, 2016, s. 369)

“Kırk Çıkmış Kırk Kırk Şiir” şiirinde yer alan -Avrupa masal kültürüne ait- “Mavi Sakal” kavramı, Sezai Karakoç’a ait “Tahta at” şiirindeki “Mavi Sakal” ifadesini anımsatır:

“IV. Mavi Sakal
Bayrak açtı Fransızlar
Mavi ak al
Bayrak açtı Fransızlar
Kırk çıkmadan Cezayirin
Hayaletiyle ölüm buldu Ruandada
Mavi Sakal”
(Atlansoy, 2016, s. 376)

“Şehir Düşerse Birden Ali” şiirinde ümidin simgesi olarak tasvir edilen Hz. Ali, Sezai Karakoç’a ait “Çocukluğumuz” şiirindeki Ali simgesini anımsatır. “Çocukluğumuz” şiirinde geçen “Babamın uzun kış geceleri hazırladığı cenklerde / Binmiş gelirdi Ali bir kırata / Ali ve at, gelip kurtarırdı bizi darağacından / Asyada, Afrikada, geçmişte gelecekte” dizelerinden hareketle Atlansoy’un da aşağıdaki dizeleri kaleme aldığı ifade edilebilir:

“Hepten Fransız kalmışlara yükselir bir Ali
Dağıtverir içimizin kabaran öfkesini
Gülümseyişimiz mi küçülüyor evet belki
Kocaman ancak gözlerimiz simsiyah iri
Ölür! Ancak hiç bir arslan hırlamaz
Ne ahali çarşısında ne de yalnız
(Atlansoy, 2016, s. 398)

“Kendilik Giysisi” şiirinde yer alan aşağıdaki mısralar, Yahya Kemal’e ait “Veda Gazeli” şiirinde geçen “Evvvel giden ahbaba selam olsun erenler” mısraını anımsatır:

“Selamımız iletir mi acep
Hatırlayıp önden gidenleri”
(Atlansoy, 2016, s. 432)

“Kesik” şiirinde ise İbrahim ve balta imgeleri, Asaf Halet Çelebi’ye ait “İbrahim” şiirindeki “İbrahim / içimdeki putları devir / elindeki baltayla” mısralarını anıştırır:

“Hiç kimse İbrahim değil güzelim
Herkesin elinde bir balta”

(Atlansoy, 2016, s. 435)

Necip Fazıl Kısakürek’e ait “Çile” şiirinde yer alan “Ver cüceye, onun olsun şairlik / Şimdi gözüm, büyük sanatkârlıkta.” mısraları da “Yitik, Hep” şiirinde geçen aşağıdaki dizeleri anıştırmaktadır:

“Sizin olsun bütün şairlikler
Bana kalsın şiir tek”

(Atlansoy, 2016, s. 436)

“Harfler” şiirinde geçen “Büyük bir ormanın gümbürtüsü” (Atlansoy, 2016: 442) mısraı “Karadır Kaşların Ferman Yazdırır” türküsünde yer alan “Ormanların gümbürtüsü başıma vurur” mısraını anıştırır.

“Flanör” ile “Yara Eskitmez” şiirlerinde “köşk ve cennet” sembolleri, Aşık Yunus’a ait bir ilahideki “Cennet cennet dedikleri / birkaç köşkle birkaç huri / İsteyene ver sen anı / bana seni gerek seni” mısralarını anıştırır:

“Yine de yunusluk bana göre değil yani emrelik
Dünyada bir evim olmadı ya
Yedi bahçeli cennetinde bir köşk dilerim”

(Atlansoy, 2016, s. 451)

“Köşkü neyleyim – saçarım/
Cenneteki küçük bir filin ayakları dibine”

(Atlansoy, 2016, s. 463)

“Gülsiyah” şiirinde, esasında “yalın dönüşüm” şeklinde değerlendirilebilecek bir anıştırma yer almaktadır. Şair, Sezai Karakoç’a ait “Kara Yılan” şiirindeki “Ben çiçek gibi taşımıyorum göğsümde aşkı / Ben aşkı göğsümde kurşun gibi taşıyorum” mısralarını dönüştürerek kendi göğsünde çiçek gibi taşımadığı aşkı bir gül gibi sakladığını belirtir:

“Ben gül gibi taşıyorum göğsümde aşkı”

(Atlansoy, 2016, s. 480)

“Cam Kartal” şiirinde de “Gülsiyah”da olduğu gibi “yalın dönüşüm” kabul edilebilecek bir anıştırma bulunur. “Yalnızlık” kavramıyla şair, Sezai Karakoç’a ait “Monna Rosa” şiirinde geçen “Ve yalnızlık, sigara külü kadar yalnızlık! / (...)/ Senin hatıran kadar Allah ve şeytan işi... / Ve yalnızlık, sigara külü kadar yalnızlık” mısralarını dönüştürür:

“yakındır yalnızlık denen ejderha hem şeytana
-hem Allaha”

(Atlansoy, 2018, s. 22)

“Gözevren” şiiri adıyla Cemal Süreya’ya ait “Bun” şiirinde yer alan “Çünkü her kadını meryemsiyorum / Gözleri göz değil gözistan” mısralarını anıştırır. Süreya’nın “gözistan” simgesine karşın Atlansoy, “gözevren” metaforunu tercih eder:

“zaman gibi tanımsız gözleriniz göz el değil
sadece güzel değil aç hadi açılışın gözevren”
(Atlansoy, 2018, s. 31)

“Turunç” şiirinde ise turna simgesi ile uyumak metaforu, Sezai Karakoç’a ait “Monna Rosa” şiirinde yer alan “Saat onikidir söndü lambalar / Uyu da turnalar girsin rüyana” mısralarını anıştırır:

“Hadi uyuyalım öğle saati
Turnaları bekleyelim bir de öyle mi
Rüyamıza teselli ikramiyesi”
(Atlansoy, 2018, s. 35)

“Kar Kapları Kaplar” şiirinde geçen gurbet ve sila simgeleri Kemalettin Kamu’ya ait “Gurbet” şiirindeki, “Ben gurbette değilim / Gurbet benim içimde.” mısralarını anıştırır:

“Gurbeti olanın silası ta içindedir”
(Atlansoy, 2018, s. 37)

Yoksullar Gitti’de yer alan “Sadak” şiiri biçim, muhteva ve üslubuyla divan şiirini anıştırır. Bununla beraber şair, Şeyh Galip ve eseri *Hüsün ü Aşk*’ı ve bu mesnevideki birtakım imgeleri de anarak anıştırmayı pekiştirir:

“Ol bazarın neş’esi nedendir erenler bu cesamet neredendir
Gözüm ki kayıktır gemi olmak diler büyür ki san zübde i âlemdir
Ruhum oktur yüzüm sadak esad gibi galibim mumum bal sanki erir
Ateş denizinden geçtim savurduğum oklar tavşanların kalbindedir”
(Atlansoy, 2024b, s. 17)

5. Yansılama (Parodi)

Yansılama her hangi bir yapıt, üslubu değiştirilmeden içeriği değiştirilerek ironik bir şekilde tekrardan üretilir. Bu, şu anlama gelir ki ciddi bir konu, mümkün merteye basit bir konuya (güncel ve gerçek) benzer bir şekilde tekrardan uyarlanır (Aktulum, 2007, s. 118). Bu bağlamda Atlansoy’un şiirlerinde, yansılamanın da örnekleri bulunur.

“Acemi” şiirinde Dede Korkut Hikâyeleri’ne adını da veren Korkut Ata’nın bir söyleminin ironik bir yansıması yer alır. Dede Korkut, anlatının bitiminde ortaya çıkar ve elinde kopuzu ile “boy boylamak, sos soylamak” adı verilen bir destan söyler:

“Gölgem boy boylamak soy soylamak isterken”
(Atlansoy, 2016, s. 417)

“Saklı” şiirinde, Hz. Ali’ye ait olduğu ifade edilen “İlim bir nokta idi, cahiller onu çoğalttı.” söyleminin parodisi yapılmaktadır. Şair, ilmin ilerlemesi düşüncesini, ironik bir biçimde “cahil”in çoğaltılması şekline dönüştürür:

“Cahiller iki sanır
Köşkte asıl bir nokta vardır
Cahili çoğaltmayın!”

(Atlansoy, 2016, s. 466)

“Divâne Divana Gelmez” şiirinde ise “ironi” kavramı, bizzat ironik bir biçimde ele alınır. Meşhur antik Yunan felsefeci Herakletios’un aynı ırmakta iki kez yıkanılmayacağı düşüncesi aşağıdaki gibi bir parodiye dönüştürülür:

“Aynı ironide iki kez kirlenilmez”

(Atlansoy, 2016, s. 467)

“Kasırga; Naklen” şiirinde şair, “Hey Onbeşli” isimli Tokat türküsünün parodisini yapar:

“Hey! Onbeşli -Onbeşli bilir misin
Nedir yirmibir - Yoksa hâlâ onbirde misin”

(Atlansoy, 2016, s. 489)

“Üç Şarkı! Üç El Ateş; Ölümüne” şiirinde, bir kasidede geçen “Cânı cânana kurban eyleyen gelsin bu meydana” mısraına ironik bir biçimde yer verilir:

“Bu meydana herkes giremez herkes doldursa bile
Canı geçen gelsin durmasını bilen Cananla”

(Atlansoy, 2018, s. 53)

“Dört Taç Sultanlığı” şiirinde şair, yine bir müzik eserinin parodisini yapar. Yunus Emre’nin “Göçtü Kervan” ilahisinin “göçtü kervan kaldık dağlar başında” mısraı, ironik bir biçimde dönüşüme uğrar:

“göçmemişti kervan
yine kalmıştık dağlar başında”

(Atlansoy, 2024a, s. 43)

Dergilerdeki Şiirler

“Küçük Şeyler” şiirinin “Ölü Atlar” başlıklı bölümünde, Sezai Karakoç’a ait “Şahdamar” şiirinde yer alan “Biz yangında koşuyu kaybeden atlarız (...) Biz koşu bittikten sonra da koşan atlarız” mısralarının ironik bir biçimde hatırlanmasıdır:

“Biz ne yarışta
Ne yarış bittikten sonra koşarız
Canımız yok! Biz koşma’yız”

(“Küçük Şeyler”, *Kayıtlar*, Sayı 9)

Metinlerarası ilişkilerde yukarıda belirtilen başlıklardan başka “yan-metinsellik” kavramı da önemli bir yer tutar. Şerefoğlu’nun belirttiğine göre bir metinde yer alan birtakım ikincil göstergeler aracılığıyla; alt başlıklar, epigraflar, ithaflar, ön sözler, resimlemeler, kapağın içi ile dışında geçen eleştirel değerlendirmeler vb. yan-metinlerle (paratexte) ilişki kurulur. Yan-metinsel ögeler, daima metnin dışı şeklinde yorumlanır, çoğunlukla asıl metinden ayrılırlar; bununla beraber metnin anlaşılması ve yorumlanmasında önemli bir

vazifesi vardır. Bu da onları metni bütünleyen bir öge durumuna getirir. Özellikle başlık ve alt başlıklar genellikle asıl metne çok sıkı bir biçimde bağlıdır (Şerefoğlu, 2013b, s. 313).

Atlansoy şiiri, yan-metinsellik bakımından bazı özellikler içerir. Şairin şiirlerini ithaf ettiği kişiler, metinden ziyade birer bilgi olarak önemlidir. Örneğin Şükrü Yıldırım (s. 360) bu isimlerdendir. Bununla beraber şair, *Gösteri Uçuşu* ve *Ya Sinek Sekiz Ya Buhurumeryem*'de hiç kimseye şiir ithaf etmemiştir. Yine Şerefoğlu'nun ifadesiyle şiirlerin, şiirin kendisi kadar hatta yer yer daha fazla şey ifade eden başlıkları da yan-metinsel unsurlardan sayılır (Şerefoğlu, 2013b, s. 313). *Açık Kaplan Haykırışı*'nda yer alan "Mevsimsiz" (s. 56) şiiri "Mehmet Aycı için" şeklinde ithaf edilirken *Yoksullar Gitti*'de yer alan "Niyaz" (s. 14) şiiri de "Osman Bayraktar için" şeklinde ithaf edilir.

Sonuç

1960'dan sonra edebiyatta yaygınlık kazanan metinlerarasılık, Julia Kristeva'ya göre birden fazla metin arasında bir tür konuşmadır. Bu anlayışa göre, her metin kendinden önceki metinlerin etkisine açık bir noktada durmaktadır. Yine bu anlayışı savunan kuramcılara göre herhangi bir yazarın metninde yaptığı şey, önceki metinlerden alıntılacağı parçaları yapısal olarak dönüştürüp yeniden üretmekten başkası değildir. Bu önermeye göre bütün eserler, metinlerarası bir ilişki içindedir. Bu anlayış çerçevesinde Atlansoy şiirine bakıldığında alıntı, anıştıma, parodi gibi yöntemlerle metinlerarası ilişkiler bağlamında zengin bir dünya ile karşılaşılır. Bu makalede Atlansoy şiiri, metinlerarasılığın beş farklı kavramı olan gönderge (gönderme), alıntı (citation), öykünme (pastiş), anıştırma (allusion) ve yansılama (parodi) üzerinden incelendi.

Bu inceleme sonucunda bir metin içerisinde bir edebi tür, gelenek, eser ve adları ya da bir edebi şahsiyetin, tarihsel bir kişiliğin vb açık bir biçimde belirtilmesi olan göndergenin bu şiirde sıkça başvurulan bir yöntem olduğu belirlendi. Bir metne başka bir metinden veya metinlerden, ifade edilen söylemi güçlendirmek, metni zenginleştirmek için yapılan alıntının da onun şiirinde sıkça yer aldığı anlaşıldı. Bu bağlamda Yunus Emre, Sezai Karakoç ve Behçet Necatigil gibi şairlerden, şairin kendi şiirinden ve türkülerden doğrudan alıntı yapıldığı görüldü. Öykünme, bir sanatçının; başka bir sanatçının üslubunu, izleğini, bir metinde kullandığı konuyu taklit etmek suretiyle ondan izler taşıyan bir metin oluşturmasıdır. Atlansoy şiirinde, çok az olmakla beraber öykünme örneklerine rastlanmıştır.

Bir kişi ya da varlık hususunda düşünceyi uyarma yöntemi olan anıştırmada, ifade edilmesi gereken şey açıkça vurgulanmaz sadece ihsas edilir. Bu yüzden anıştırma, genelde okurun birikimi ve gayreti ile ortaya çıkar. Anıştırmada, başka bir metne atıf yapıldığı için bu kavram alıntıyla karıştırılır. Bununla beraber anıştırma, doğrudan metinle ilgi kurmadığı için alıntıdan ayrılır. Ele alınan beş eserde Atlansoy'un Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu gibi beslendiği, etkilendiği şairleri anıştıran birçok dizeye şiirinde yer verdiği görülmüştür. Özellikle son eseri *Yoksullar Gitti*'de bu tavrın zirveye çıktığı belirlenmiştir. Yansılama veya parodide ise bir yapıt, üslubu değiştirilmeden konusu değiştirilerek ironik bir şekilde tekrardan kurgulanır. Atlansoy şiirinde, yansılamanın da örneklerine rastlanmıştır.

Yan-metinsellik, bir metnin yapısında yer alan birtakım ikincil göstergelerle; alt başlıklar, ön sözler, ithaflar, epigraflar, resimlemeler, iç ve dış kapaktaki eleştirel yorumlar vb. yan-metinlerle (paratexte) kurduğu ilişki biçimidir. Bu kavramın da Atlansoy şiirindeki durumu belirlenmiştir. Bütün bu çıkarımlardan anlaşılmaktadır ki metinlerarası ilişki Atlansoy şiirinin ana izleklerinden birisidir. Şair, bu yöntemle şiirinin zenginleştirmenin yanı sıra önceki metinlerle bir tür konuşma biçimi geliştirmektedir.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2007). *Metinlerarası ilişkiler* (3. baskı). İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Atlansoy, H. (2024a). *Açık kaplan haykırışı*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Atlansoy, H. (2018). *Ya sinek sekiz ya buhurumeryem* (2. baskı). Ankara: Hece Yayınları.
- Atlansoy, H. (2016). *Yüzümdeki eşik*. Ankara: Hece Yayınları.
- Atlansoy, H. (2024b). *Yoksullar gitti*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Aytaç, G. (2009). *Genel edebiyat bilimi* (2. baskı). İstanbul: Say Yayınları
- Çetin, N. (2010). *Şiir çözümleme yöntemi*. (8. baskı). Ankara: Öncü Kitap.
- Çınar, S. (2024a). Açık kaplan haykırışı ve Yoksullar gitti üzerine. *Hece Dergisi*, 338, 75-78.
- Çınar, S. (2024b). 80 Kuşağı içerisinde özgün bir şair: Hüseyin Atlansoy. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 404-428. DOI: 10.29000/rumelide.1470142.
- Şerefoğlu, Z. K. (2013a). Atlansoy'un 'Su Burcu'nda metinlerarasılık. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1, 307-344.
- Şerefoğlu, Z. K. (2013b). Atlansoy'un 'Su Burcu'nda metinlerarasılık II. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2, 311-322.